

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Text, kontext och betydelse: Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik*.

Citation for the original published chapter:

Hällsten, S., Rehnberg, H., Wojahn, D. (2013)

Sex nordiska studier i systemisk- funktionell lingvistik: En introduktion.

In: Stina Hällsten, Hanna Sofia Rehnberg, Daniel Wojahn (ed.), *Text, kontext och betydelse: Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik* (pp. 5-10). Huddinge: Södertörns högskola

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-19925>

Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik

En introduktion

Stina Hållsten, Hanna Sofia Rehnberg & Daniel Wojahn

På vilka sätt fungerar skrivna texter i praktiker och aktiviteter? I vilken mån kan kontexten rekonstrueras utifrån texten? Och hur förhåller sig nyare genrer, som bloggtexter, till mer etablerade?

I *Text, kontext och betydelse* diskuteras dessa och en rad andra frågor med utgångspunkt i systemisk-funktionell lingvistik. Volymen bygger på den *Sjunde nordiska SFL-workshopen*,¹ som hölls den 17–18 november 2011 vid Södertörns högskola. Workshopen samlade forskare från hela Norden och en del angränsande länder. Temat för workshopen var *Grammatik – register – diskurs*. I flera av presentationerna diskuterades register och diskurs men även genre med syftet att utveckla och anpassa teorin och begreppen specifikt för de nordiska språken. Denna volym samlar sex bidrag från workshopen.

Systemisk-funktionell lingvistik (SFL) är idag en av de mest livaktiga teo-ribildningarna inom tillämpad språkvetenskap i Norden. SFL är en språketeori som fokuserar på betydelse. Utgångspunkten är språkets funktion i sociala kontexter, till skillnad från flera andra grammatiska beskrivningar som vanligen är mer inriktade på språklig kategorisering. Språk betraktas inom SFL som en resurs för social interaktion, inte som ett autonomt regelsystem som existerar oberoende av talare eller skribenter. Frågorna som ställs inom

¹ Workshopen anordnas årligen av *Nordisk förening för systemisk-funktionell lingvistik*. Föreningens syfte är att främja sociosemiotiska forskningsansatser och den systemisk-funktionella lingvistik i Norden samt att underlätta arbetet med en systemisk-funktionell beskrivning av de skandinaviska språken. Föreningen har sina rötter i den första workshopen om en gemensam nordisk SFL-terminologi, som ägde rum 2005. Formellt bildades föreningen i samband med den stora internationella SFL-konferensen *ISFC*, som hölls 2007 på Syddansk Universitet i Odense. Adressen till föreningens webbplats är www.sdu.dk/nordisksfl.

SFL är alltid kopplade till språkets sociala funktioner: vad vi gör med hjälp av språket, hur vi gör det, vilka effekter språk har på social kontext och det omvända, det vill säga hur kontext realiseras språkligt i texter.

Grunden till den systemisk-funktionella språkteorin lades för snart 40 år sedan av M.A.K. Halliday. De teoretiska utgångspunkterna återfinns bland annat i Hallidays och Matthiessens omfattande verk *An introduction to functional grammar* (2004). Hallidays beskrivningsmodell baserar sig framför allt på det engelska språket. Inom den nordiska språkforskningen har det först på senare år växt fram ett SFL-inspirerat forskningsfalt. För danskan har vi nu grundläggande funktionella beskrivningar (Andersen, Petersen & Smedegaard 2001, Andersen & Smedegaard 2005). Även för svenskan finns det en introduktion till SFL med svensk terminologi och svenska exempel (Holmberg & Karlsson 2006). I Norden har i synnerhet olika skrivpedagogiska metoder med utgångspunkt i språkmodellen väckt stort intresse (se t.ex. Maagerø 2005), och SFL har också använts som redskap i text- och diskursanalys (se t.ex. Holmberg, Karlsson & Nord 2011, Berge & Maagerø 2005). Denna volym, som innehåller både teoretiskt inriktade studier och empiriska undersökningar, är ytterligare en förstärkning av den systemisk-funktionella beskrivningen av språk i bruk i Norden.

En grundtanke inom SFL är att språket alltid fyller tre övergripande funktioner: Varje gång vi yttrar oss säger vi något om världen, eller rättare sagt om vår erfarenhet av världen. Samtidigt använder vi språket för att delta i olika typer av sociala aktiviteter, vilket innebär att vi med hjälp av språk reglerar vår relation till den eller dem som vi kommunicerar med. Dessutom organiserar vi den information som vi ger. Dessa tre funktioner kallas metafunktioner – den *ideationella*, den *interpersonella* och den *textuella* metafunktionen. Metafunktionerna verkar inte bara i de språkliga yttrandena utan också i den aktuella kontexten där människor kommunicerar med varandra: i denna kontext pågår en verksamhet samtidigt som det finns relationer mellan de inblandande personerna, och dessutom används ett eller flera kommunikationssätt. I förhållande till kontexten används begreppen *verksamhet*, *relation* och *kommunikationssätt*. Inom SFL brukar språkliga fenomen dessutom sorteras i skikt (stratum), som beskriver hur mening skapas: *kontexten* realiseras i *betydelser*, som realiseras i *lexikogrammatik*, som i sin tur realiseras *fonologiskt* eller med hjälp av ett skriftsystem.

Som nämnts tidigare betraktas språk inom SFL inte som ett system utan som en potential, som en samling av möjliga sätt att skapa mening med hjälp av lexikogrammatiken. Språket kommer till uttryck i instanser, i texter. Regelbundenheter formas sedan genom att språket används i olika kon-

texter. Språkmodellen innehåller också en mellannivå, eller subpotential, som kallas register. Liksom genre begränsar register antalet möjliga språkliga val i en specifik kontext och gör att språket i vissa texter liknar varandra. Under workshoppen som denna volym bygger på diskuterades framför allt begreppen *register*, *diskurs* och *genre*. *Register* har beskrivits som en variant av språket använt för ett särskilt syfte, en "funktionell" varietet (se t.ex. Halliday & Matthiessen 2004). *Genre* har inom SFL framför allt använts av den Sydney-baserade inriktning som brukar kallas den australiska genreskolan (se Martin 1999, Martin & Rose 2008). Begreppet används inom denna skola på ett annat sätt än inom litteraturvetenskap eller svensk sakprosa-forskning. Genrer definieras, enligt denna ansats, utifrån hur texter löper fram i steg och faser på så vis att de blir funktionella handlingar. Sammanfattningsvis kan sägas att de tre begreppen *register*, *diskurs* och *genre* innebär delvis olika perspektiv och kan användas som parallella redskap i beskrivningen av en text.

Registerbegreppet står i centrum i det inledande bidraget i denna volym, där Thomas Hestbæk Andersen ger en historisk översikt över hur begreppet har använts inom SFL. Artikeln avslutas med ett konkret exempel på hur registeranalys kan användas i språkundervisning i samband med både produktion och analys av texter. Utgångspunkten i detta exempel är den specifika genren veckotidningshoroskop.

I det följande bidraget problematiserar Andreas Nord registerbegreppet. Han reflekterar kring relationen mellan text och kontext och kring texters relation till andra texter. Detta gör han med utgångspunkt i journalistiska artiklar och reklamannonser, två funktionellt åtskilda textgrupper som i hans material ändå uppvisar tydliga likheter. Nord diskuterar hur de drag av journalistiska texter som återfinns i de analyserade reklamannonserna kan förstås som ett slags registerlån. Resultaten utmanar de föreställningar om en tät koppling mellan språklig form och kontext som ofta kännetecknar SFL-inspirerade undersökningar.

Per Holmberg argumenterar för att en teoriutveckling är nödvändig om SFL ska kunna bidra till förståelsen av hur skrivna texter fungerar som deltagande i praktiker och aktiviteter. I sin artikel analyserar han hur elever i tre skolklasser skriver förklarande texter. Holmberg undersöker hur eleverna producerar sina texter i en längre process som involverar flera förberedande klassrumsaktiviteter, såsom läsandet av andra texter och samtal kring texterna. I undersökningen kartlägger han skrivförloppens aktivitets- och textkedjor och kopplar dessa till en analys av de språkliga val som eleverna

gör i sina texter. På så vis föreslår han en analysmodell som tar fasta på texterna i relation till de aktiviteter som inramar skrivandet.

Även Lene Nordrum ägnar sig åt teoriutveckling i sin artikel. Hon gör en komparativ analys av svenska och norska medicinska tidskriftsartiklar med avseende på ergativitet, det system inom SFL som handlar om påverkan. Nordrum jämför med det engelska språkets ergativitetssystem och bidrar genom sin undersökning till en mer fullständig beskrivning av hur ergativitet realiseras i de två nordiska språken.

Stina Hållsten uppehåller sig i sitt bidrag vid lexikogrammatiken inom det vetenskapliga fältet kriminologi. Det som står i fokus i hennes undersökning är graden av abstraktion i lärobokstext och studenttexter, mot bakgrund av att studenter på den aktuella kursen uppfattar innehållet som både lätt- och svårtillgängligt. Ämnet kriminologi har en tvärvetenskaplig prägel, och hämtar ofta innehållsligt stoff från vardagliga teman. I artikeln undersöks abstraktionsgraden hos nominala referenter och Hållsten diskuterar om växlingen i abstraktionsgrad kan vara med och påverka huruvida texterna upplevs som både lätta och svåra på en gång.

I volymens avslutande bidrag gör Aslaug Veum en multimodal analys av norska bloggtexter. Inom ett kritiskt diskursanalytiskt ramverk undersöker hon hur fyra unga, kvinnliga bloggare använder verbalspråk, bilder och färger för att konstruera olika roller och för att skapa relationer med sina läsare. Hon visar också hur ”ungejentebloggen” kan förstås som en blandning av element från tidigare etablerade genrer och diskurser samtidigt som den kan bidra till att utmana och förändra etablerade förhållanden i samhället.

I artiklarna som följer används omväxlande benämningarna SFL och SFG, varav den förstnämnda står för systemisk-funktionell lingvistik och den sistnämnda för systemisk-funktionell grammatik. Om dessa benämningar kan allmänt sägas att de i många sammanhang används som synonymer. Ibland görs dock den åtskillnaden att SFG används när det handlar om teorins bas (som kortfattat beskrivits ovan) medan SFL syftar på ett vidare fält, som också rymmer exempelvis genreanalys och visuell och multimodal analys. I denna volym har varje författare använt benämningarna på det sätt som de själva föredrar.

Litteratur

- Andersen, Thomas, Uwe Helm Petersen & Flemming Smedegaard 2001. *Sproget som ressource. Dansk systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas Hestbæk & Flemming Smedegaard 2005. *Hvad er meningen?* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Berge, Kjell Lars & Maagerø, Eva (red.) 2005. *Semiotics from the North. Nordic approaches to systemic functional linguistics*. Oslo: Novus Press.
- Berge, Kjell Lars, Coppock, Patrick, Maagerø, Eva (red.) 1998. *Å skape mening med språk: en samling artikler av M.A.K. Halliday, R Hasan og J. R. Martin*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU): Cappelen akademisk forlag.
- Halliday, M.A.K. & Christian M.I.M. Matthiessen 2004. *An introduction to functional grammar*. 3 uppl. Reviderad av Christian M.I.M. Matthiessen. London: Arnold.
- Holmberg, Per & Anna-Malin Karlsson 2006. *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik*. (Ord & Stil. Språkvårdssamfundets skrifter 37.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Holmberg, Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.) 2011. *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts.
- Maagerø, Eva 2005. *Språket som mening. Innføring i funksjonell lingvistik for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martin, J.R. 1999. Modelling context. A crooked path of progress in contextual linguistics. I: Mohsen Ghadessy (red.), *Text and context in functional linguistics*. Philadelphia: John Benjamins. S. 26-61.
- Martin, J.R. & David Rose 2008. *Genre relations. Mapping culture*. London: Equinox.